

עומק הפשט עיונים ברפ"י

על פי 'לקוטי שיחות' בדרך ט'

פ' עקב

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizz@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) מהכתוב (י, ב) "אשר שברת ושמתם בארון" דרשו חז"ל שגם את שברי הלוחות היו שמים בתוך הארון. אך נחלקו השיטות באיזה ארון הם היו מונחים, האם ב"ארון עץ" או בארון שעשה בצלאל / עוד דרשו חז"ל מהלשון "אשר שברת", שהקב"ה אמר למשה: "יִישַׁר כַּחךְ שִׁשִּׁיבֶרֶת". רש"י על אתר לא הביא דרשה זו, אלא הביאה רק בסוף פ' וזאת הברכה / ולמה באמת עיכב הקב"ה את ה"יִישַׁר כַּחךְ" למשה, ואמר לו כן רק לאחר שעברו ארבעים יום?

(ב) בדברי רש"י (יא, יח) שהכתוב בא לחדש שגם בגלות יש להניח תפילין ולעשות מזוזה – למה לא הזכיר גם את מצות "ולמדתם אותם", הכתובה בפרשה זו? / ביאור א': אי אפשר לעשות בלי ללמוד! / ביאור ב': הסברא "כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו" - אינה מתאימה בתלמוד תורה / ביאור ג': תפילין ומזוזה כתובים כבר בפ' ואתחנן, ולכן יש סברא שלא יהיו נוהגים בגלות; מה שאין כן "ולמדתם אותם" שאין סברא כזאת מלכתחילה

"בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ. ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון" (י, א"ב)

בעת ההיא – לסוף ארבעים יום נתרצה לי, ואמר לי 'פסל לך' ואחר כך 'ועשית ארון', ואני עשיתי ארון תחילה, שפלאבוא והלוחות בידי היכן אתנס.

ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי בדתו מן ההר כזה להם על מלכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה ואחר כך ארון וכלים; נמצא זה ארון אחר היה, וזהו שהיה יולא עמהם למלחמה. ואותו שעשה בצלאל לא יולא למלחמה אלא בימי עלי ונענשו עליו ונסבה:

העולה מדברי רש"י, שהיו שני ארונות¹:

"ארון עץ" שעשה משה ובו שם את הלוחות השניות לאחר שקיבלם מהקב"ה, ועוד ארון שעשה בצלאל כחלק מהמשכן – שבו הושמו הלוחות השניות לאחר מכן (כלומר: הוציאו הלוחות מה"ארון עץ" והעבירו אותם להארון דבצלאל), ואותו ארון הושם בבית קדשי הקדשים.

ומה נעשה בה"ארון עץ" שעשה משה - לאחר הקמת המשכן? רש"י מפרש כאן, שהוא "היה יוצא עמהם למלחמה". אמנם לא פירש מה יש בתוך הארון (לאחר שהלוחות

1. ראה גם דברי דוד – להט"ז – על אתר.

השניות יצאו ממנו והונחו בארון שעשה בצלאל; וכבר פירש דבר זה בפ' בהעלותך²:
 "...הארון היוצא עמהם למלחמה, ובו שברי לוחות מונחים".

והיינו, שבתוך הארון שהיה בקדש הקדשים היו הלוחות השניות - השלמות, ובתוך
 "הארון היוצא עמהם למלחמה" היו מונחים "שברי לוחות" (הראשונות).

וכתב הרא"ם³, ששיטת רש"י בענין ה"ארונו" מתאימה היא עם דרשת הגמרא⁴ על
 פסוק דידן, שממנו למדים את זה ששברי לוחות מונחין בארון: "אשר שברת ושמתם –
 מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון".

נכלומר⁵: התיבות "אשר שברת" לכאורה מיותרות, והיה די לומר: "ואכתוב על
 הלוחות את הדברים אשר היו בלוחות הראשונים - ושמתם בארון"; אלא שהוסף
 הכתוב תיבות "אשר שברת" כדי להסמיכם ל"ושמתם", שגם את הלוחות הראשונים
 "אשר שברת" (שברי לוחות), יש לשים בארון].

ומבאר הרא"ם, שכיון שהגמרא מוכיחה את זה ששברי לוחות מונחים בארון
 מהתיבות "אשר שברת ושמתם" שבכתוב כאן, והוא הרי מדבר (לא על הארון שעשה
 בצלאל, אלא) על ה"ארון עץ" שעשה משה, הרי מובן שמקום נתינתם של "שברי לוחות"
 הוא בארון זה דוקא (בשונה מהלוחות השניות שמקומם בארון שעשה בצלאל), וכדברי
 רש"י בפירושו לתורה.

"אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ וְשִׁמַּתָּם (בארון)" – איפוא בדיוק?

אך כד דייקת שפיר, לכאורה דברי הרא"ם – אשר שברי הלוחות היו נתונים בקביעות
 ב"ארון עץ" שעשה משה, בנפרד מהלוחות השניות - אינם מתיישבים בפשט הגמרא;
 והיינו, שאף שכן היא שיטת רש"י בפירושו על התורה – "פשוטו של מקרא", הרי שיטת
 הש"ס שונה היא⁶.

2. י. לג.

3. בפ' בהעלותך שם.

4. בבא בתרא יד, ב – אליבא דר"מ.

5. כפירוש רש"י על הש"ס שם.

6. ראה גם רמב"ן על דברי רש"י בפרשתנו; נחלת יעקב ובאר בשדה על רש"י בפ' בהעלותך שם.

וכמה פרטים בדבר:

ראשית כל, בכללות הסוגיא שם מדובר בארון שעשה בצלאל דוקא (כדמוכח למעין); ואם כן, גם כשבאה הגמרא להוכיח (בסוף הסוגיא) "שברי לוחות דמונחין בארון מנלן" – משמע בפשטות, שהמדובר הוא באותו הארון (ולא ב"ארון עץ").

יתירה מזו: גם כשמדובר על פרט זה גופא – "שברי לוחות דמונחין בארון מנלן" – הרי בתחילה חשבה הגמרא ללמוד זה מהכתוב⁷ "אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו" נכלומר: מזה שכתוב "שם שם" – ב' פעמים – למדים "ללוחות ולשברי לוחות"⁸; והרי כתוב זה בוודאי מדבר בהארון שעשה בצלאל.

ועוד בה שלישייה: גם למסקנת הגמרא, כאשר מסיקים שהראיה על זה ש"שברי לוחות מונחין בארון" היא דוקא מהכתוב בפרשתנו ("אשר שברת ושמתם"), הרי לשון הגמרא הוא "מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון" – ומשמע בפשטות, שהלוחות והשברי לוחות היו מונחים ביחד, באותו ארון (שעשה בצלאל).

ואולי יש לומר, שמטעם זה הרי לשון הש"ס הוא: "אשר שברת ושמתם" – מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון, ולכאורה, למה העתיקה הגמרא מהכתוב רק את התיבות "אשר שברת ושמתם" ולא הוסיפה להעתיק גם תיבת "בארון"?

אלא שהשמטה זו מכוונת היא – לרמז שה"ושמתם" (של השברי לוחות, "אשר שברת") לא היה "בארון" שעליו מדובר בכתוב זה; והיינו, שאמנם דורשים מהסמיכות דתיבות "אשר שברת" לתיבת "ושמתם" שיש לשים את שברי הלוחות בארון, אבל אין הכוונה ל"ארון עץ" שעשה משה שבו מדבר פשט הכתוב (כי לשיטת הש"ס היו שברי הלוחות ביחד עם הלוחות השניות, בארון שעשה בצלאל⁹ – ודלא כשיטת רש"י בפירושו לתורה).

(חלק ט – וילך ב)

***

7. ש"ב ו, ב.

8. רש"י על הש"ס שם.

9. ולהעיר שבמנחות צט, א וכן בירושלמי שקלים פ"ו ה"א – ועוד – הובאה גם תיבת "בארון" ("אשר שברת ושמתם בארון"), ושם מפורש "וארבעה לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים".

ה'ישר כח' הגיע באיחור

והנה, עוד מצינו בגמרא¹⁰ בדרשת התיבות "אשר שברת": "אמר לו הקב"ה למשה, יישר כחך ששברת"¹¹.

והובאה דרשה זו בפירוש רש"י על התורה – לקמן בסוף פ' וזאת הברכה, בפירוש הכתוב "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", וז"ל:

"שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר 'ואשזרם לעיניהם', והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר 'אשר שברת', יישר כחך ששברת".

ולפום ריהטא צריך עיון, למה לא הביא רש"י דרשה זו על אתר, בפירוש הכתוב "אשר שברת", אלא המתין מלפרש דבר זה עד סיום פרשת "וזאת הברכה" (שהוא סוף התורה כולה)?!

ואמנם בדרך הפשט קושיא מעיקרא ליתא, כי: רש"י בא לפרש "פשוטו של מקרא" - והרי עצם הלשון "אשר שברת" מתפרשת שפיר פשוטה כמשמעה, ואין הכרח להעמיס עליה משמעות זו ד"יישר כחך ששברת", ולכן במקומו לא פירש רש"י דבר זה שאין הפשט מכריחו;

ודוקא כאשר בא רש"י להתיבות "לעיני כל ישראל", שפירושם "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם", וראה שענין זה מונה הכתוב בתוך השבחים והמעלות של משה, אז הוכרח להוסיף שמשה קיבל מהקב"ה "יישר כח" על שבירת הלוחות, ונסתייע מהלשון "אשר שברת".

אך כיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר (בדרך הרמז והסוד) שזה שבמקומו לא הזכיר רש"י את ה"יישר כח" שקיבל משה על שבירת הלוחות, אלא רק בסיום פרשת "וזאת הברכה" – יש בו כוונה עמוקה, וכדלקמן.

10. ב"ב שם. ועוד.

11. ראה שקו"ט בחדא"ג מהרש"א שם – אם הלימוד הוא מתיבות "אשר שברת" שבפרשתנו, או מתיבות אלו שבפ' תשא (לד, א). אבל מדברי הראשונים (רמב"ן ב"ב שם. ח"י המיוחסים להריטב"א שבת פז, א. ועוד) מוכח שהלימוד הוא מפרשתנו דוקא.

ירידה זו צורך עליה – שתתגלה לעתיד

והנה גם בעצם הענין יש לדקדק¹²: אם הקב"ה רוצה לתת 'ישר כח' למשה על כך ששבר את הלוחות – "אשר שברת" – מדוע לא אמר לו זאת מיד (באותו היום, או למחרת), אלא רק ארבעים יום לאחר מכן, כאשר צוה אותו בעשיית הלוחות השניות?

והביאור בזה:

בנוגע לחטא העגל איתא בגמרא¹³ "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה". והיינו, שזה שהקב"ה עשה שהיצר הרע תהיה לו שליטה על ישראל והוא יצליח להביא אותם למעשה העגל, הוא בשביל העילוי דתשובה שבא על ידי זה.

וכעין זה מובן בנוגע לשבירת הלוחות – המסוככת מחטא העגל – שהטעם (בפנימיות) לשבירת הלוחות הוא, בכדי שממנו יבואו להעילוי של לוחות שניות, שהם "כפלים לתושיה" לגבי הלוחות הראשונות, כדברי המדרש הידועים¹⁴.

ובזה מבואר הייעוד שמצינו לגבי היום שבו נשברו הלוחות, שבעה עשר בתמוז, ש(בזמן הזה נקבע ליום תענית, אך בימות המשיח) הוא עתיד להיות "לששון ולשמחה"¹⁵ משום המעלה שבדבר

אמנם, זה ששבעה עשר בתמוז יהיה "לששון ולשמחה" – יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו בזמן הזה הרי הוא יום צער ותענית; והטעם לדבר – כי אמנם על ידי שבירת הלוחות התחיל ענין התשובה אצל בני ישראל, אבל שלימות הגילוי של מעלת התשובה תהיה רק לעתיד לבוא, כאשר ייבטל החטא לגמרי¹⁶, ובינתיים הרי אנו רואים בעיקר את הענינים הבלתי רצויים שבאו כתוצאה משבירת הלוחות.

12. וכמו שהקשה בפנים יפות פ' תשא לד, א.

13. ע"ז ד, ב ובפרש"י.

14. שמו"ר רפמ"ו.

15. זכרי' ח, יט ובמפרשים. נוסח ה"סליחות" ל"ז תמוז. ועוד. וראה בארוכה לקוטי שיחות חט"ו ע' 414 ואילך.

וש"נ.

16. ראה סנהדרין קב, א.

ומעתה מבואר מדוע לא נאמר למשה "יישר כחך ששברת" מיד לאחר השבירה, אלא רק בעת הציווי על לוחות שניות – כי רק אז התחילו לראות העילוי שנפעל על ידי שבירת הלוחות: נתינת הלוחות השניות שהיו "כפלים לתושיה", כנ"ל;

וזהו גם הטעם הפנימי שבפירוש רש"י על התורה – שהוא מתאים ל"בן חמש למקרא", היינו: שצריך להיות באופן פשוט וגלוי – בא ענין זה של "יישר כחך ששברת" רק בסיום פרשת "וזאת הברכה", כאשר מסופר על זה שהקב"ה הראה למשה רבינו את מה שעתיד להתרחש באחרית הימים "עד היום האחרון"¹⁷ – כי דוקא אז יתגלה בשלימות העילוי שהגיעו אליו ישראל בכח שבירת הלוחות, וכן תהיה לנו במהרה בימינו.

(חלק ט – ברכה ב)

17. רש"י ברכה לד, ב.

ב

"השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אֱלֹהִים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יכולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם. ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם. ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" (יא, טזכ)

ושמתם את דברי – אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות, הניחו תפילין ועשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר 'הלציבי לך ליונים':

רש"י מפרש את הסמיכות של ענין הגלות להמצוות דתפילין ומזוזה, שבא הכתוב לחדש שיש לקיים מצוות אלו גם בזמן הגלות: "אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות, הניחו תפילין ועשו מזוזות".

ולכאורה קשה, הרי בכתוב כאן נאמרה גם מצות תלמוד תורה – "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם"; ומדוע מזכיר רש"י רק מצות תפילין ומזוזה ("הניחו תפילין ועשו מזוזות"), ומשמיט את מצות תלמוד תורה שכתובה ביניהם (עוד לפני מזוזה, וסמוכה יותר ל"ואבדתם .. ושמתם")?

[ואכן, בספרי כאן הזכירו בפירוש דוקא את מצות תפילין ומצות תלמוד תורה, ולא את מזוזה: "ושמתם את דברי אלה – זו תורה. וקשרתם אותם - אלו תפילין".]

וראה ברא"ם שהעיר על דברי רש"י: "אבל בספרי שנו במקום תפילין ומזוזה – תורה ותפילין .. אבל המזוזה לא הזכירה כלל, מפני שהפסיק הענין במאמר 'ולמדתם אותם את בניכם וגו'', שהוא מענין התורה הנזכרת במאמר 'ושמתם את דברי אלה'".

ונראה לפרש בפשטות, שאף שלא הזכיר רש"י מצות תלמוד תורה, הנה מובנת היא מעצמה; והיינו, שלאחר שחידש לנו רש"י שחייבים במצוות בזמן הגלות, מובן מאליו שחייבים בתלמוד תורה (לכל הפחות אותו לימוד השייך לקיום המצוות), שהרי רק הלימוד מביא לידי מעשה ואם לא ילמד כיצד ידע לקיים?!

ולכן אין צורך להזכיר את לימוד התורה להדיא, כי נכלל הוא בזה שצריך להניח תפילין ולעשות מזוזות, ובמילא צריך ללמוד הלכותיהם וכו'.

תפילין – עתיקות; תורה – חדשה!

ועוד יש לומר, שדברי רש"י - "אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות .. כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו" - אינם מתאימים בענין לימוד התורה, כי:

הטעם "כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו" שייך בעשיית המצוות, כתפילין ומזוזה, שקיומם קל יותר כשרגילים בהן, ואילו בתורה הרי אדרבה: כשהלימוד "חדש" – נקל ומצליח יותר, וכמו שהתלמיד חש בעצמו שנקל לו "ורץ הוא לקראת" לימוד שכל וענין חדש¹⁸ (מה שאין כן לחזור על ענין ושכל ישן נושן שכבר יודעו).

ומעתה אין לומר בענין זה של תלמוד תורה, שיש ללמוד בגלות כדי שהלימוד לא יהיה חדש כשיחזרו לארץ – דאיפכא מסתברא; ולכן רש"י לא הזכיר את לימוד התורה בענין זה [ובהכרח לומר שמצות תלמוד תורה נוהגת מצד עצמה גם בגלות, ולא כמו תפילין ומזוזה שקיומם הוא רק "כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו"].

ההבדל שבין "ושנתם" לבין "ולמדתם אותם"

יש להוסיף ולבאר, ובהקדים הקושיא המפורסמת¹⁹:

18. וע"ד פרש"י ואתחנן ו, ו.

19. גור אריה כאן. ועוד.

מדוע צריך לחידוש מיוחד, להשמיענו שגם בגלות חובה לקיים המצוות של תפילין ומזוזה? הרי מצוות אלו מעיקרא אינן מצוות התלויות בארץ אלא חובת הגוף, ואם כן, פשיטא שנוהגות בכל מקום וגם בגלות!

אלא:

הטעם - ב"פשוטו של מקרא" - שהיה אפשר לחשוב שבזמן הגלות פטורים מתפילין ומזוזה, הוא משום שמצוות אלו, תפילין ומזוזה, נאמרו בסדרה הקודמת, בפרשה הראשונה של קריאת שמע ("וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך")²⁰; והפרשה שם באה לאחר הקדמת הכתוב²¹: "וזאת המצוה, החוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקיכם ללמד אתכם, לעשות בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה".

לכן היה מקום לומר, שמצוות תפילין ומזוזה, נוהגות רק כאשר בני ישראל מחזיקים בארץ ישראל ("בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה"), ואילו כאשר הם בגלות, החיוב בטל. וזהו שצריך הכתוב כאן לבוא ולחדש - על ידי הסמיכות של "ואבדתם.. ושמתם" - כי "אף לאחר שתגלו" תמשיכו לקיים מצוות אלו: "הניחו תפילין ועשו מזוזות".

ומעתה תתורץ השמטתו של רש"י את מצות תלמוד תורה - כי, במצוה זו של "ולמדתם אותם את בניכם" אין מלכתחילה סברא שתהיה נוהגת רק בארץ ישראל, שהרי מצוה זו אינה כתובה כלל בפרשה הראשונה של קריאת שמע:

בפרשה הראשונה של קריאת שמע נאמר "ושננתם לבניך"²², ולפי רש"י הכוונה בזה היא "לבניך" - אלו התלמידים, המצוה על הרב ללמד התלמידים; ואילו כאן נאמר "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם", והמצוה בזה היא על לימוד תורה עם ילדים קטנים שעדיין אינם הולכים ללמוד אצל המלמד, הרב, אלא האב הוא זה שמדבר אתם בדברי תורה. וכמדויק בלשון רש"י על אתר: "משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה.. כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה"²³.

20. ואתחנן ו, ח"ט.

21. ואתחנן ו, א.

22. ואתחנן ו, ז.

23. וראה גם לקוטי שיחות ח"ט ע' 33 בשולי הגליון.

אם כן, מצות תלמוד תורה המדוברת כאן אינה כתובה בפרשה הראשונה של קריאת-שמע, ובמילא אינה צריכה מלכתחילה את ההבהרה של "אף לאחר שתגלו"; כי אין טעם מעיקרא לומר שהמצוה המדוברת כאן נוהגת דוקא בארץ ישראל, ובמילא אין צורך לבוא ולחדש את המשך קיום המצוה בגלות.

[אך לכאורה קשה, כי לפי זה ביאור נמצא, שחיוב תלמוד תורה בגלות יהיה רק במצות האב לדבר בדברי תורה עם בנו הקטן (שזה מה שנאמר כאן "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס"), ואילו המצוה ללמד לתלמידים (שהיא כתובה בפרשה הראשונה: "ושננתם לבניך") אכן תהיה קיימת בארץ ישראל בלבד, ולא בזמן הגלות (כי היא כתובה רק בפרשה הראשונה, שבאה בהמשך ל"לעשות בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה", ואין הכתוב חוזר עליה עוד הפעם כדי לחדש את המשך קיומה בגלות, כמו תפילין ומזוזה) !

— ויש לומר באופן מחודש, שבאמת גם התלמידים נכללים ב"את בניכם" שבפסוק כאן, ובמילא למדנו כאן שיש ללמד התלמידים גם בגלות. ואכמ"ל.]

(חלק ט – עקב ב)

לעילוי נשמת האשה

מרת חיה צביה

בת הרה"ח בן-ציון ע"ה

נמירובסקי

נלב"ע י"ד מנחם אב תשס"ו

*

תנצב"ה